

Lausunto

20.08.2021

Asia: VN/3071/2020

Lausuntopyyntö hallinnon automaattisen päätöksenteon käyttöalaa ja läpinäkyvyyttä koskevista säännösluonnoksista

1. Automaattisen käsittelyn sallittu käyttöala

1.1. Miten arvioitte ehdotuksen lähtökohtaa *oikeudellisesti*?

Säännös on riittävän selvä ja tarkkarajainen.

Perustelut ja muutosehdotukset:

Jos asia on yksiselitteisesti johdettavissa selvityksen ja lain perusteella, ei periaatteessa ole tarvetta sille, että käsittelijä manuaalisesti hyväksyy jonkin sellaisen asian, jossa myös algoritmi voisi hyväksyä hakijan ilmoittaman tiedon johtavan tiettyyn lopputulokseen.

Oikeusturvan vuoksi asianosaiselle tulisi aina kuitenkin varata mahdollisuus saada asiansa käsitellyksi manuaalisesti. Tämä voitaisiin toteuttaa siten, että selvissä asioissa on mahdollisuus saada asiansa ratkaistuksi nopeasti automaattisesti, kun taas epäselvemmissä asioissa asianosaiselle tehdään tiettäväksi, että manuaalinen käsittely tulee viemään huomattavasti enemmän aikaa.

1.2. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: Miten arvioitte ehdotuksen lähtökohtaatoiminnassanne *automatisoitavien asiaryhmien* kannalta?

-

Perustelut ja lisätiedot:

-

1.3. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: Millaisia 2 momentin määritelmän mukaisia tilanteita tunnistatte toiminnassanne?

-

1.4. Tulisiko myös muun kuin 2 momentissa tarkoitetun avustavan tai valmistelevan automaation käyttöä säännellä hallinto-oikeudellisesti?

Ei

Perustelut ja muutosehdotukset:

-

1.5. Muut huomiot käyttöalasääntelystä:

-

2. Oikeussuojakeinot

2.1. Ehdotettu 25 a §:n muotoilu mahdollistaa myös oikaisuvaatimuksen käsittelyn automaattisesti. Miten arvioitte ehdotusta tältä osin?

Oikaisuvaatimuksen automaattista käsittelyä ei tule sallia.

Perustelut ja muutosehdotukset:

Oikaisuvaatimus on hallintoasioissa olennainen oikeussuojakeino, jonka automatisaatio johtaisi siihen, että asiaa käsiteltäisiin ensimmäisen kerran manuaalisesti vasta hallinto-oikeudessa. Oikaisuvaatimuksen funktiona on suodattaa hallinto-oikeuksiin käsiteltäväksi ainoastaan oikeasti riittaiset kysymykset, mistä johtuen päätöksen ja oikaisun automatisointi – erityisesti ilman optiota manuaalikäsittelyyn – voisi muuttaa tätä toimintaa merkittävästi ja mahdollisesti ruuhkauttaa hallinto-oikeudet turhaan.

2.2. Mitkä muut menettelyt toteuttaisivat tehokkaasti oikeussuojaa automaattisen päätöksenteon yhteydessä?

Asianosaiselle tulisi tehdä päätöstä annettaessa selväksi, että päätös on tehty automaattisella päätöksenteolla.

2.3. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: mitä soveltamanne lainsäädännön oikeussuojakeinoja pidätte tässä yhteydessä tehokkaina ja miksi?

-

2.4. Muut huomiot oikeussuojakysymyksistä:

-

3. Tietosuojaja

3.1. Miten arvioitte tätä koskevaa kantaa?

Erityisistä suojatoimista ei ole tarpeen säätää.

Perustelut ja muutosehdotukset:

Olennaista on, että hallinnon asiakas saa riittävästi ja riittävän selkeää informaatiota oikeuksistaan sekä käytössä olevista suojatoimista.

3.2. Tulisiko yleislakiin sisällyttää suojatoimia erityisiin henkilötietoryhmiin tai ns. valtiosääntöisesti arkaluonteisiin tietoihin (esimerkiksi sosiaalihuollon tarve) liittyen?

Erityisistä suojatoimista ei ole tarpeen säätää.

Perustelut ja muutosehdotukset:

-

3.3. Muut huomiot tietosuojakysymyksistä:

Automaattinen päätöksentekomenettely voi parhaimmillaan jopa parantaa tietosuojaa, kun tarve tarkastella yksittäisen henkilön tietoja sekä inhimillisten virheiden mahdollisuus vähenevät. Samalla korostuu tietoturvan merkitys, johon tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota.

4. Käsittelyn julkisuus ja läpinäkyvyys

4.1. Pidätkö ehdotettua lähestymistapaa oikeana?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

On ehdottoman tärkeää, että hallinnon asiakas tietää olevansa automaattisen käsittelyn piirissä ja siitä, että mihin päätöksenteko perustuu.

4.2. Kannatatteko lisätietojen antajaa koskevaa muutosehdotusta (HL 44 §:n 1 momentin 4 kohta)?

Ei

Perustelut ja muutosehdotukset:

On hallinnon asiakkaan oikeusturvan kannalta olennaista, että päätöksessä ilmoitetaan henkilö, jolta varmuudella saa lisätietoa automaattisen päätöksenteon perusteista. Pelkkä yleinen yhteystieto ei takaa sitä, että hallinnon asiakas saa tiedusteluunsa vastauksen henkilöltä, jolla on riittävä substanssiosaaminen kyseisen päätöksen osalta. On kuitenkin syytä väärinkäsitysten välttämiseksi lisätietojen antajan kohdalla korostaa, ettei kyseinen henkilö ole tehnyt varsinaista päätöstä.

4.3. Kannatatteko automaattisesta käsittelystä ilmoittamista koskevaa muutosehdotusta (HL 44 §:n 1 momentin 5 kohta)?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

Asianosaisella on oikeus saada tietää, että päätös tehty automaattisessa käsittelyssä, sekä siitä, mihin päätöksenteko on perustunut.

4.4. Kannatatteko ehdotusta hallintoasioiden automaattista käsittelyä koskevan kuvauksen julkaisemisesta?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

Automaattista käsittelyä koskevan kuvauksen on syytä olla mahdollisimman selkeä, ymmärrettävä ja kattava, kuitenkin vaarantamatta käsittelyn tietoturvaa kertomalla liikaa sen teknisestä toteutuksesta.

4.5. Millaisia tietoja automaattista käsittelyä koskevaan kuvaukseen tulisi sisältyä?

Kuvauksesta tulisi käydä ilmi ne oikeudelliset ja muut seikat, joiden perusteella automaattinen päätös syntyy. Erityisesti automaattisen käsittelyn logiikan olisi hyvä käydä ilmi esimerkiksi prosessikaavion avulla havainnollistettuna.

4.6. Muut julkisuutta ja läpinäkyvyyttä koskevat huomiot

Hallintopäätösten automatisaation kehittämisessä tulee huomioida se, että päätöksen ratkaisulogiikan tulee olla siten staattinen, ettei esimerkiksi koneoppimisen avulla päätösten ratkaisulogiikkaan synny yhdenvertaisuutta vaarantavia tekijöitä. Asianosaisten tulisi asiaa vireille saattaessaan saada yksiselitteinen odotus asian käsittelystä viranomaisen antaman kuvauksen perusteella.

5. Muut huomiot

5.1. Muut huomiot ehdotetusta sääntelystä

Suomen Lakimiesliitto kiittää oikeusministeriötä lausuntopyyntöä. Muistioloannos toimii hyvänä pohjana sille työlle, joka on edessä hallinnon automaattisen päätöksenteon mahdollistamiseksi. On väistämätöntä, että automaattista päätöksentekoa tullaan tulevaisuudessa tarvitsemaan entistä enemmän, ja teknologian kehittyminen myös mahdollistaa sen koko ajan paremmin. Jatkovalmistelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota hallinnon asiakkaiden oikeusturvan varmistamiseen, mutta myös tietosuoja- ja tietoturvakysymyksiin sekä siihen, että hallinnon asiakkaiden riittävään informoimiseen.

Hälinen Janne
Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry